

Géorges Bell. Dix jours a Tiflis.
L'Illustration Journal Universel. 1868, 12 septembre 171-172.

Cette population des Tartars est la plus singulière qui puisse s'offrir aux investigations patientes du voyageur. Depuis les bords de la mer Caspienne on la rencontre jusqu'aux extrémités orientales de l'Asie, et dans cette immense étendue de territoire, on la voit tour à tour passer par tous les degrés de civilisation. Elle subit toutes les nécessités, se prête à toutes les métamorphoses, et cependant ne cesse pas un seul instant d'avoir une physionomie, un caractère, une individualité qui empêchent toujours les ethnographes de la confondre avec les populations qui l'avoisinent. La vie des champs paraît être celle que préfèrent les Tartars des environs de Tiflis. Ils cultivent la terre ou s'adonnent avec intelligence à l'élevage du bétail. Leurs récoltes et leurs troupeaux sont une grande ressource pour la ville, qui serait fort gênée dans ses habitudes d'approvisionnement, si les tartars décampaient subitement, comme ils l'ont fait dans certains cantons, pour aller accuser les terres que la Turquie met à leur disposition depuis la défaite de Shamyl.

თათრების ეს პოპულაცია ყველაზე თავისებურია, რისი კვლევაც შეიძლება მოსურვოს მომთმენმა მოგზაურმა. ჩვენ მათ კასპიის ზღვის სანაპიროებიდან აზიის უკიდურეს აღმოსავლეთ საზღვრებამდე ვხვდებით და ტერიტორიის ამ უზარმაზარ ფართობზე ვხედავთ, რომ თავის მხრივ ის ცივილიზაციის ყველა საფეხურს გადის. ის იტანს ყოველგვარ გაჭირვებას, ემორჩილება ყველა მეტამორფოზს და ამასობაში, ერთი წამითაც არ იცვლის ფიზიონომიას, ხასიათს, ინდივიდუალობას, რის გამოც ეთნოგრაფებს ისინი მათ გარშემო მყოფ მოსახლეობაში არ ერევათ. თბილისის შემოგარენში მცხოვრებ თათრებს, როგორც ჩანს, სავლელ ცხოვრება ურჩევნიათ. ისინი ამუშავებენ მიწას ან გონივრულად მისდევენ მესაქონლეობას. მათი მოსავალი და ჯოგები დიდი რესურსია ქალაქისთვის, რაც მნიშვნელოვნად შეაფერხებდა მის შესყიდვების ჩვევებს, თუ თათრები მოულოდნელად მიატოვებენ ბანაკს, როგორც მათ ეს ზოგიერთ ოლქში გააკეთეს და იმ მიწების დასაკავებლად წავიდნენ, რომელიც მათ თურქეთმა გამოუყო შამილის დამარცხების შემდეგ.

Demandez-le, par exemple, à cet honnête industriel, dont la *douarnia* (boulangerie) semble ne s'ouvrir pittoresquement sur la rue que pour affrioler le voyageur qui passe. Il vous répondra que le blé, le beurre, les œufs, lui sont presque entièrement apportés par les Tartars; qu'il compte presque exclusivement sur eux pour faire l'abondance au marché et empêcher par la concurrence que les prix n'y prennent un cours trop élevé. Le gargotier, son voisin, ajoutera bien d'autres denrées de nécessité première à la nomenclature faite par le boulanger. Edifié par cette enquête sommaire, vous serez bien vite convaincu, quand vous visiterez le marché, que les Tartars sururbains sont une Providence pour les races diverses de Tiflis.

ამის შესახებ, მაგალითად, ამ პატიოსან მეწარმეს ჰკითხეთ, რომლის საცხობი ქუჩაზე თვალწარმტაცად მხოლოდ იქ გამვლელი მოგზაურის მისაზიდად იხსნება. ის გიპასუხებთ, რომ თათრებს მოაქვთ მისთვის თითქმის მთელი ხორბალი, კარაქი და კვერცხი; რომ მას მხოლოდ მათი იმედი აქვს ბაზარზე სიუხვის უზრუნველსაყოფად და თავისი კონკურენციით ფასების ზრდისთვის ხელის შესაშლელად. მცხობელის ამ ჩამონათვალს მისი მეზობელი მიკიტანი სხვა მრავალ აუცილებელ პროდუქტსაც დაუმატებს. ამ მოკლე მიმოხილვით

შეიარაღებული, ბაზარში მისვლისას სწრაფად დაარწმუნებთ, რომ გარეუბნებში მცხოვრები თათრები თბილისის სხვადასხვა რაისის კეთილი გენიები არიან.

Parmis mes connaissances, j'avais un négociant arménien, établi depuis longtemps dans la ville, et qui se prêtait volontiers à satisfaire toutes mes curiosités. Je le vois toujours avec sa belle et noble figure d'une régularité antique, que voilait à moitié une longue barbe grisonnante, la tête couverte d'un bonnet d'astrakan luxueux. Il considérait le commerce comme la plus noble des professions, et la façon dont il le pratiquait avait en effet quelque chose d'élevé et même de grandiose qui parfois me convertissait à ses idées. Tous les jours il venait me prendre et nous allions ensemble visiter la caravane composée de marchands de la grande et de la petite Boukharie et des frontières septentrionales de la Perse, voisines des grands déserts.

ჩემს ნაცნობებს შორის იყო ქალაქში დიდი ხნის წინ დამკვიდრებული სომეხი ვაჭარი, რომელიც ხალისით აკმაყოფილებდა ჩემს ცნობისმოყვარეობას. მე კვლავ ვხედავ გრძელი, ჭადარა წვერით ნახევრად დაფარულ მისი ლამაზი და კეთილშობილი სახის ანტიკური ქანდაკებების მსგავს ნაკვთებს და თავზე მდიდრულ ასტრახანულ ქუდს. ვაჭრობას ის ყველაზე კეთილშობილ პროფესიად მიიჩნევდა და იმაში, თუ როგორ ახორციელებდა მას, მართლაც იყო რაღაც ამაღლებული და გრანდიოზულიც კი, რაც ზოგჯერ მისი იდეების მიმდევრად მხდოდა. ის ყოველდღე მაკითხავდა და ჩვენ ერთად მივდიოდით ქარავანთან, რომელიც დიდი და მცირე ბუხარისა¹ და დიდი უდაბნოების მეზობლად მდებარე სპარსეთის ჩრდილოეთი საზღვრებიდან მოსული ვაჭრებისგან შედგებოდა.

(ფრანგულიდან თარგმნა ი. ნაჭყებიაშვილმა)

¹ დიდი ბუხარა – ისლამის შვიდი წმინდა ქალაქიდან ერთ-ერთი, საუკუნეების განმავლობაში იყო ვაჭრობისა და ისლამის ცენტრი; მუსლიმებმა მას მიანიჭეს წოდება ბუხარო-ო-შარიფი, ანუ „დიდი ბუხარა“. მცირე ბუხარა – XX საუკუნის დასაწყისამდე ასე ეწოდებოდა მდინარე ტარიმის აუზში მდებარე მხარეს, რომელიც დღეს ცნობილია აღმოსავლეთ ანუ ჩინეთის თურქესტანის ან კაშგარის* სახელით.

*კაშგარი – ქალაქი ჩინეთის სინძიან-უიღურის ავტონომიურ რაიონში, ჩინური ისლამის ცენტრი.